

WSTĘP

W czasach technoglobalizacji, konsumpcjonizmu, uniformizacji życia, a zarazem pauperyzacji społeczeństwa, brakuje miejsca na szczęśliwe dzieciństwo. Współcześni rodzice i nauczyciele nieco zmienili swój system aksjologiczny. Wartość pieniądza i awansu zawodowego okazała się dla wielu z nich ważniejsza, niż największy dar natury, a wręcz skarb, jakim są dzieci. W pogoni za sukcesem zbyt mało czasu poświęcają na rozmowy i zabawy z podopiecznymi. A przecież dzieciństwo to okres kształtowania się osobowości, fundament kariery edukacyjnej i życiowej człowieka. Dziecko, przebywając w różnych przestrzeniach, buduje poczucie własnej wartości, tożsamość, rozwija kapitał intelektualny i społeczny. Czy jednak zawsze podąża właściwą drogą? Czy spotyka na niej mądrych, odpowiedzialnych ludzi? Czy może uczestniczyć w różnego rodzaju zabawach i zaspokajać swoją ciekawość, cieszyć się z „odkrywania świata”?

Profesor Gabriela Kapica jest przykładem badacza permanentnie poszukującego odpowiedzi na te pytania. Twierdzi, iż *„dzieciństwo to nie jakiś mały znaczący przystanek na drodze życia, lecz szeroki gościniec, który otwiera się przed dzieckiem na coraz to nowe horyzonty”*. Edukacyjne dylematy dzieciństwa są Jej szczególnie bliskie. Przez cały okres owocnych dokonań naukowych i pedagogicznych swoją ciekawość poznawczą skupia na pedagogice wczesnoszkolnej i przedszkolnej.

50-lecie pracy zawodowej Pani Profesor to szczególna okazja dla Jej przyjaciół z ośrodków krajowych i zagranicznych, współpracowników oraz uczniów, aby podjąć refleksję nad problematyką będącą polem zainteresowań Jubilatki.

Prezentowana publikacja, składająca się z dwóch części, zawiera zbiór rozpraw, studiów oraz komunikatów badawczych, dotyczących zróżnicowanych, lecz ściśle związanych z edukacją dziecka, obszarów badań i analiz. Adresowana jest szczególnie do pracowników nauki, studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej oraz nauczycieli-wychowawców tych etapów kształcenia.

Z okazji Jubileuszu życzymy Pani Profesor dalszej owocnej aktywności naukowej i dydaktycznej oraz zdrowia i satysfakcji z życia osobistego. Pragniemy także podziękować za dotychczasowe zaangażowanie i działalność na rzecz Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu, za bezinteresowną pomoc i życzliwą postawę wobec współpracowników.

Redaktorzy

Gabriela Kryk

NIECO O ŻYCIU I DZIAŁALNOŚCI JUBILATKI

Rocznice i jubileusze, szczególnie te „okrągłe”, skłaniają do refleksji nad czasem minionym, nad przebytą życiową drogą i wpisanymi weń wydarzeniami. To także okazja do przemyśleń nad sensem oraz wartością naszych dokonań na różnych płaszczyznach codziennych zmagañ.

Poddajmy się więc i my tej konwencji.

Prof. nadzw. dr hab. Gabriela Kapica urodziła się 29 kwietnia 1941 w Międzyrzeczu (Wileńszczyzna) w rodzinie nauczycielskiej. W roku 1946 w ramach repatriacji przybyła do Raciborza. Tu też rozpoczęła swoją karierę edukacyjną. W roku 1953 ukończyła Szkołę Podstawową nr 4, a następnie podjęła naukę w II Liceum Ogólnokształcącym im. Adama Mickiewicza. Po otrzymaniu w 1957 roku świadectwa dojrzałości przez okres dwóch lat była słuchaczką na kierunku geografia najpierw w Studium Nauczycielskim w Raciborzu, a następnie w Opolu (dokąd przeniesiono ten kierunek).

Po ukończeniu w roku 1959 SN-u i uzyskaniu kwalifikacji pedagogicznych, rozpoczęła pracę w charakterze nauczycielki w Szkole Podstawowej w Samborowicach koło Raciborza. Po dwóch latach, tzn. w roku 1961, otrzymała przeniesienie do Szkoły Podstawowej nr 11 w Raciborzu, gdzie pracowała do 1966 roku. Ale sentyment Pani Profesor do wiejskiej placówki szkolnej w Samborowicach, jako do pierwszego miejsca pracy, pozostał po dzień dzisiejszy. Uwidacznia się on nie tylko we wspomnieniach, lecz także we współpracy z dyrekcją oraz gronem pedagogicznym.

Lata spędzone w obydwu szkołach podstawowych były okresem niezwykle intensywnej pracy dydaktyczno-wychowawczej oraz społecznej z dziećmi i młodzieżą szkolną, a także czasem kształtowania własnej osobowości nauczycielskiej i wysiłku w zakresie jej rozwoju.

Już jako studentka SN-u należała Pani Profesor do przodującego w kraju Kręgu Instruktorów Zuchowych pod nazwą *Krotochwilni gęślarze*, funkcjonującego w raciborskim Hufcu ZHP. Będąc instruktorem zuchowym, czynnie uczestniczyła w licznych akcjach na szczeblu hufca, chorągwi oraz kraju, związanych z tzw. ofensywą zuchową, której celem było przyciągnięcie do zuchów jak największej liczby dzieci. Zaraz po rozpoczęciu pracy w samborowickiej szkole zorganizowała drużynę zuchową. Równocześnie prowadziła kolonie zuchowe, szkoliła w ramach hufcowych i chorągwanianych obozów instruktorskich kandydatów na drużynowych. W Szkole Podstawowej nr 11 ponownie założyła gromadę zuchową pn. *Rozśpiewane Karolinki*, która na terenie Hufca należała do wyróżniających się drużyn.

Gdy w roku 1963 niektóre oddziały Szkoły Podstawowej nr 11 zostały klasami ćwiczeniowymi miejscowego Studium Nauczycielskiego, Pani Profesor znalazła się

w gronie nauczycieli prowadzących tego rodzaju oddział na poziomie klas I–IV. Organizując lekcje pokazowe w ramach przedmiotu *metodyka nauczania początkowego* (prowadzonego przez doc. dra Franciszka Czecha), po raz pierwszy zetknęła się ze studentami, których wprowadzała w tajniki pracy z dziećmi.

Takimi oto drogami zdobywała cenne doświadczenia pedagogiczne, które - jak się wkrótce okazało - stały się nieocenione dla Jej dalszej kariery zawodowej.

W drugim roku pracy, dojeżdżając codziennie do Samborowic, Jubilatka podjęła decyzję o rozpoczęciu studiów magisterskich w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu (obecnie Uniwersytet Opolski). Były to pięcioletnie studia wieczorowe, których organizacja polegała na cotygodniowej obowiązkowej obecności studentów w uczelni przez trzy dni (od soboty do poniedziałku). Determinacja oraz umiejętność łączenia działalności dydaktyczno-wychowawczej oraz społecznej z aktywnością na rzecz własnego rozwoju zaowocowały uzyskaniem w roku 1965 stopnia naukowego magistra w zakresie pedagogiki.

Promotorem pracy magisterskiej nt. *Aktywizacja uczniów w procesie początkowej nauki czytania* był prof. dr hab. Jan Zborowski z Uniwersytetu Jagiellońskiego, wybitny specjalista w zakresie pedagogiki wczesnoszkolnej, a szczególnie w dziedzinie początkowej nauki czytania i pisania. Opieka naukowa krakowskiego uczonego wywarła decydujący wpływ na dalszy ciąg kariery zawodowej Pani Profesor. Współpraca z nim przede wszystkim zadecydowała o rozstaniu z geografią i poświęceniu się nowej specjalności, jaką jest pedagogika i edukacja wczesnoszkolna. Ponadto należy dodać, iż do przygotowywanej przez niego do druku pracy zbiorowej włączone zostały - jako rozdział główny - obszerne fragmenty pracy magisterskiej Pani Gabrieli Kapicy, i to jeszcze przed jej obroną.

Prawdziwa fascynacja szczeblem edukacji wczesnoszkolnej miała swój początek już podczas pierwszej praktyki pedagogicznej w klasach początkowych w SN- ie, a wyraźnie nasiliła się w okresie studiów, gdy prowadzącym zajęcia z metodyki nauczania początkowego był doc. dr Franciszek Czech, pracujący jednocześnie w raciborskim Studium Nauczycielskim. Jemu w pierwszym rzędzie - ze względu na niezwykle osobowość oraz pedagogiczny profesjonalizm, szczególnie w dziedzinie metodyki nauczania początkowego – zawdzięcza zainteresowanie się klasami początkowymi oraz wybór seminarium magisterskiego z zakresu pedagogiki wczesnoszkolnej.

Rok szkolny 1966/67 otwiera nowy etap drogi pedagogicznej Jubilatki. Zostaje bowiem zatrudniona na stanowisku nauczyciela przedmiotów pedagogicznych w Studium Nauczycielskim w Raciborzu. Był to moment inicjujący pracę w charakterze nauczyciela akademickiego.

W raciborskim Studium przepracowała dziewięć lat - do 1975 roku, tzn. do chwili jego likwidacji. Tu spotkała się ponownie ze swym Mistrzem – doc. dr. Franciszkiem Czechem, by u Jego boku kontynuować pracę pedagogiczną ze studentami. Wiele czasu poświęcała jednocześnie działalności społecznej. Będąc opiekunem Studenckiego Harcerskiego Kręgu Instruktorskiego, uczestniczyła

w szkoleniu kadry instruktorskiej, prowadziła kursy, obozy i zimowiska dla przyszłych drużynowych ZHP.

Bezpośrednio po zakończeniu pracy w Studium Nauczycielskim w roku 1975 została zatrudniona na stanowisku wykładowcy, a następnie starszego wykładowcy w nowo utworzonym Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Raciborzu, które było terenowym oddziałem Instytutu Kształcenia Nauczycieli w Warszawie. Tu także nauczała przedmiotów pedagogicznych, jednakże nie prowadziła działalności dydaktycznej w zakresie pedagogiki wczesnoszkolnej, gdyż specjalność ta nie była realizowana w tej placówce.

Mimo to Pani Profesor nie zrezygnowała z pogłębiania swoich zainteresowań naukowych. Wierna swej specjalności, rozpoczęła systematyczną pracę nad przygotowaniem rozprawy doktorskiej. Jej tematem były *Rozrywki umysłowe w procesie nauczania języka polskiego na szczeblu nauczania początkowego*, a przygotowana została w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu pod kierunkiem prof. dra hab. Teodora Musioła. Plonem dociekań z tego zakresu stała się książka dydaktyczno-metodyczna pt. *Rozrywki umysłowe w nauczaniu początkowym*, wydana przez WSiP. Doczekała się ona dwóch edycji – w roku 1986 oraz 1990.

Obrona pracy doktorskiej na początku roku 1982 niemal zbiegła się z likwidacją we wrześniu 1981 roku Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Raciborzu i uruchomieniem w jego murach Zamiejscowego Oddziału Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Utworzono wówczas studia na kierunku pedagogiki ze specjalnością nauczanie początkowe.

I tak oto Pani Profesor, jako „świeżo upieczony” doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, już na starcie była gotowa do objęcia stanowiska nauczyciela akademickiego w opolskiej uczelni, z którą się nie rozstała aż do dziś.

Gdy w roku 1984 raciborski Oddział WSP przestał istnieć, pojawiła się jednak szansa dalszej pracy w macierzystej uczelni, co okupione zostało ciągłymi dojazdami na zajęcia. Tak więc Pani Profesor już wkrótce obchodzić będzie „jubileusz 30-lecia dojeżdżania do Opoli”.

Początkowo jako starszy wykładowca, a następnie adiunkt w Instytucie Pedagogiki, a potem w Instytucie Studiów Edukacyjnych Wyższej Szkoły Pedagogicznej, w roku 1997 była świadkiem i uczestnikiem procesu jej przekształcania się w Uniwersytet Opolski.

Mając świadomość odpowiedzialności za jakość kształcenia młodych ludzi i rzetelne przygotowanie ich do wykonywania zawodu nauczycielskiego, w latach 1985-2011 sprawowała opiekę nad terenową, ciągłą praktyką pedagogiczną studentów edukacji wczesnoszkolnej w klasach I–III. W roku 1987 zdecydowała się na utworzenie najpierw sekcji, a następnie samodzielnego Koła Naukowego Pedagogiki Wczesnoszkolnej. Kierownictwo naukowe nad jego funkcjonowaniem, sprawowane z wyjątkowym zaangażowaniem, kontynuowała przez okres czternastu lat – aż do roku 2000. Tę pracę społeczną łączyła z aktywnością naukowo-dydaktyczną, prowadziła bowiem wykłady, ćwiczenia i seminaria magisterskie, tak na studiach stacjonarnych, jak i niestacjonarnych, publikowała, a także brała czynny

udział w licznych konferencjach naukowych, zarówno krajowych jak i międzynarodowych. Ponadto w latach 1998–2001 wchodziła w skład Rady Redakcyjnej Kwartalnika „Nauczyciel i Szkoła”.

Od roku 1993, dzięki staraniom Pani Profesor, Koło Naukowe rozpoczęło międzynarodową współpracę z Kołem Pedagogów przy Katedrze Prymarni pedagogikí Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu (b. Republika Czechosłowacka). Wspólna realizacja międzynarodowych projektów badawczych, częste wyjazdy do Ołomuńca, systematycznie odbywające się seminaria i obozy naukowe, przygotowywanie raportów z badań, wpłynęły na znaczne zintensyfikowanie oraz uatrakcyjnienie jego pracy. Przy okazji przyczyniły się do nawiązania przez Panią Profesor przyjaźni z niektórymi pracownikami Katedry, między innymi z Panią Prof. PhDr. Aleną Nelešovską, CSc.

Aktywna działalność naukowo-dydaktyczna Jubilatki, obejmująca szeroko zakrojone zagadnienia z dziedziny pedagogiki wczesnoszkolnej i przedszkolnej oraz pedeutologii zaowocowała uzyskaniem stopnia naukowego doktora habilitowanego w zakresie pedagogiki. Przewód habilitacyjny odbył się w 1996 roku na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Ostrawskiego w Ostrawie na podstawie pracy pt. *Teoria i praktyka optymalizacji edukacji wczesnoszkolnej*.

Od tego też okresu datuje się współpraca Pani Profesor z drugim, oprócz Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu, czeskim ośrodkiem akademickim – Katedrą pedagogikí primárního a alternativního vzělávání Uniwersytetu w Ostrawie. Nadal czynnie uczestniczy w organizowanych przez te uczelnie konferencjach i seminariach. W poprzednich latach dokonywała recenzji czeskich grantów, brała udział w pracach komisji w sprawie nadania stopnia docenta, była autorką recenzji w ramach postępowania o nadanie tytułu profesora.

W roku 2000, decyzją Senatu Uniwersytetu Opolskiego, otrzymała mianowanie na stanowisko profesora nadzwyczajnego, a od roku akademickiego 2000/2001 weszła w skład Rady Wydziału Historyczno – Pedagogicznego tej uczelni.

Zdecydowana większość działań Pani Profesor Gabrieli Kapicy związana jest z kształceniem nauczycieli. Oprócz stałego zatrudnienia na Uniwersytecie Opolskim podejmowała dodatkową pracę także w innych placówkach. Były to: Kolegium Nauczycielskie w Raciborzu (1991 – 2004), Kolegium Nauczycielskie w Gliwicach (1993 – 1995), Uniwersytet Śląski, Filia w Cieszynie (1999 – 2000), a od roku 2002 - Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Raciborzu.

W ramach współdziałania z opolskim środowiskiem nauczycielskim, wciąż współpracuje z Wojewódzkim Ośrodkiem Metodycznym w Opolu. W latach 1995 – 2000 pełniła funkcję przewodniczącej Zespołu Egzaminacyjnego w zakresie nauczania początkowego Wojewódzkiej Komisji Kwalifikacyjnej ds. stopni specjalizacji zawodowej.

Ponadto bierze czynny udział w rozwoju młodej kadry naukowej. Wielokrotnie prowadziła wykłady monograficzne w Studium Doktoranckim przy Wydziale Historyczno–Pedagogicznym Uniwersytetu Opolskiego. Wypromowała jednego doktora, dwie kolejne osoby mają już otwarte przewody doktorskie.